

Projekt *Obywatele świata: Współczesna literatura kurdyjska i proces kształtowania dziedzictwa kulturowego jako sposoby transformacji i rewitalizacji kurdyjskiego języka i tradycji ustnej* ma na celu przeanalizowanie wzajemnych relacji między współczesną literaturą kurdyjską i tradycją ustną oraz ich potencjału w zakresie rewitalizacji języka i kultury kurdyjskiej zarówno w Kurdystanie, jak i poza jego granicami.

Kurdowie są jednym z największych narodów nie posiadających własnego państwa, zamieszkują Turcję, Iran, Irak, Syrię, ale także Europę, gdzie powstało wiele kurdyjskich bibliotek i instytucji kulturalnych umożliwiających Kurdom troskę o własne dziedzictwo kulturowe jakiej nie zapewniły im nigdy cztery bliskowschodnie państwa stosujące brutalną politykę wynaradawiania. Podczas gdy kurdyjska tradycja ustna zwracała uwagę już w XIX wieku, a jej wpływ na kurdyjską literaturę klasyczną bywał często podkreślany przez badaczy, to jej rola na rzecz kształtowania się współczesnej literatury kurdyjskiej jest prawie zupełnie pominięta. Do XX wieku Kurdowie byli w większości niepiśmienni. Twórczość ustna wykonywana przez opowiadaczy i pieśniarzy (tzw. dengbeżów) była dla nich jedną z głównych rozrywek i źródeł inspiracji aż do lat 70 i 80 XX wieku, kiedy to do kurdyjskich domów zaczęła wdzierać się telewizja. Kurdyjska literatura współczesna jest natomiast zjawiskiem stosunkowo młodym (XX wiek) związanym z rozwojem kurdyjskiej idei narodowej oraz z pragnieniem udziału w globalnej wymianie myśli i wartości. O wpływie kurdyjskiego folkloru, opowieści i legend na wyobraźnię i warsztat kurdyjskich pisarzy i poetów wspominało bardzo wielu z nich, dla większości była to pierwsza i najważniejsza lekcja języka kurdyjskiego, który był (np. w Turcji) zakazany. Sfera ta pozostaje jednak do dziś poza zainteresowaniem wielu badaczy skupionych na tematyce politycznej.

Folklor i tradycję ustną postrzegamy w naszym projekcie za Jerzym Bartmińskim jako zjawisko o charakterze ponadnarodowym, odzwierciedlającym wartości szerszej nie tylko regionalnej wspólnoty. Podejście to jest połączone z definicją kosmopolityzmu zaproponowaną przez filozofa, Kwame Anthony Appiaha, wskazującą, że „bycie obywatelem świata” nie jest oparte na „wykorzenieniu”, ale raczej na umiejętności „zakorzeniania” w co raz to nowej przestrzeni lokalnej i związanej z nią sieci ludzkich powiązań i zależności. W ten sposób kurdyjska tradycja ustna i aktualizująca jej wątki współczesna literatura wraz z językiem, który je wyraża, stają się również narzędziami nawiązania kontaktu, dialogu i partnerstwa ze światem zewnętrznym i są przedmiotem wspólnej troski i zainteresowania.

Związki tradycji ustnej i literatury wiążą się ze zjawiskiem kształtowania się tzw. dziedzictwa kulturowego. XX i XXI wiek wiązały się z wielkim zainteresowaniem i wytężonymi wysiłkami kurdyjskich intelektualistów na rzecz zebrania i opublikowania zabytków kurdyjskiej tradycji ustnej. Proces ten wprowadza liczne zmiany do twórczości ustnej, a także owocuje nowymi sposobami i kręgami jej oddziaływania. Ogromną rolę odegrały tu pierwsze kurdyjskie czasopisma, a także tworzone biblioteki i archiwa oraz sama literatura współczesna dla której tradycja ustna stanowiła główne źródło inspiracji. W naszym projekcie, za Davidem Harveyem, postrzegamy dziedzictwo kulturowe jako „proces kształtowania nowoczesności na bazie przeszłości” dostrzegając jednak kreatywne czerpanie z wzorców obcych i w wyniku rozwijających się kontaktów globalnych, które wg. Doreen Massey tworzą dynamiczną geografę globalnych współzależności.

Związki pomiędzy tradycją ustną i współczesną literaturą kurdyjską, a także proces kształtowania się dziedzictwa kulturowego jest wreszcie ściśle związany z tak ważnymi dziś dla Kurdów pomysłami na rewitalizację języka, który tylko w Iraku uznany jest za język oficjalny. Rola literatury i kultury nosicieli oraz wykorzystanie współczesnych narzędzi (np. Internetu) na rzecz rewitalizacji języka są podkreślane przez badaczy zajmujących się rewitalizacją języków mniejszościowych i zagrożonych (Olena Duć Fajfer, Justyna Olko, Tomasz Wicherkiewicz, Leanne Hinton, Leena Huss, Gerald Roche). W naszym projekcie zamierzamy korzystać z ich doświadczeń i obserwacji. Jednocześnie termin „rewitalizacja” nie jest ograniczony w naszych badaniach tylko do języka ale odnosi się także do działalności artystycznej i polityki kulturalnej. W ten sposób projekt – realizowany we współpracy z Centrum Studiów Kurdyjskich na Uniwersytecie Exeter – wniesie duży wkład w badania kultury kurdyjskiej, wzmocni pozycję krakowskiego ośrodka studiów kurdyjskich i umożliwi rozwój współpracy międzynarodowej na rzecz kurdyjskiej kultury. Pozwoli także na aktywizację i doskonalenie kurdyjskiej polityki kulturalnej.